

Lähteminen ja jääminen luokkatekona – nuorten aikuisten kiinnittyminen kotiseutunsa yhteisöön

Päivi Berg, Anu-Hanna Anttila ja Vuokko Härämä

Abstrakti

Artikkelissa tarkastellaan, millä tavoin lähteminen ja jääminen ilmentävät luokkajärjestystä ja yksilön paikantumista kotiseutunsa yhteisöön. Aineistona ovat Kymenlaaksossa asuvien tai sieltä Helsinkiin muuttaneiden nuorten aikuisten haastattelut (N=33). Analyysissä hyödynnetään heuristisena apuvälineenä Janten lakia, erityistä kulttuurista ohjesääntöä. Sen avulla nostetaan esiin haastatteluista sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ilmenevää luokkaan liittyvää arvoa ja arvostusta. Kymenlaaksosta lähteneiden ja sinne palanneiden luokkanousu on mahdollistunut muualla kouluttautumisen kautta. Kotipaikkakunta on tarjonnut sosiaalista pääomaa, jonka ohella työllistytään hyödyntämällä sisäpiirietuja. Kotiseudulle jääminen ilmentää työväenluokkaista sosiaalista pääomaa, johon resursoidaan. Nuorten aikuisten alueellinen työhön liittyvä sosiaalinen pääoma näyttäytyy paitsi luokkaistuneena, myös sukupolvittuneena.

ASIASANAT: alueellisuus, Janten laki, nuoret aikuiset, sosiaalinen pääoma, työ, yhteiskuntaluokka

Johdanto

Tanskalais-norjalainen Aksel Sandemose on kuvannut romaanissaan *Pakolainen ylittää jälkensä* (1933/1965) 1900-luvun alun Janten pikkukylän karua ilmapiiriä. Minäkertoja on köyhän työläisperheen poika Espen Arnakke, joka muuttaa aikuisena kylästä pois. Tanskalaiskylän mentaliteetti muodostaa *Janten lain* – ajatuksen, jonka mukaan kenenkään ei tule kuvitella olevansa muita parempi.¹

Janten laki kuvastaa klassista sosiologista asetelmaa: yksilön ja yhteisön välistä suhdetta. Kieltojen ydinajatuksena on, että jos aiot olla osa ”meitä”, sinun on oltava kuin ”me”. Toisaalta näiden kymmenen käskyn sävy on raamatullinen, joten tarkoituksena on myös ylläpitää yhteisön koheesiota. Tällöin yhteisö on etusijalla, ja se myös pitää huolta yksilöistä, jotka ovat sääntöjen kohteena yhdenvertaisia.

Susie Scottin (2016) mukaan Janten laki on erityinen pohjoismaisen elämäntavan kulttuurinen ohjesäännöstö, jossa paheksutaan itsekehua ja huomiohakuisuutta sekä rohkaistaan vaatimattomuuteen ja nöyryyteen. Scott näkee analyysissään vuorovaikutustilanteiden kollektiivisesta kasvotyöstä, että vaikka tämä liittyy perinteiseen kunnioitusta ja epäsuoruutta edellyttävään kohte-

1 Sen säännöt kuuluvat: 1. Älä luule, että sinä olet jotain. 2. Älä luule, että olet yhtä hyvä kuin *me*. 3. Älä luule, että olet viisaampi kuin *me*. 4. Älä kuvittele, että olet parempi kuin *me*. 5. Älä luule, että tiedät enemmän kuin *me*. 6. Älä luule, että olet enemmän kuin *me*. 7. Älä luule, että *sinä* kelpaat johonkin. 8. Älä naura *meille*. 9. Älä luule, että kukaan välittää *sinusta*. 10. Älä luule, että voisit opettaa *meille* jotakin. Kursiivit alkuperäisiä (Sandemose 1933/1965, 5, 72).

liaseen käytökseen, sitä monimutkaistavat tasa-arvoa, rehellisyyttä ja suorapuheisuutta korostavat arvot. Janten lain voi nähdä siis sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyvinä hiljaisina velvoitteinä, joihin liittyy vahvasti häpeän tunne.

Nähdäksemme Janten lain ideaa voi lukea myös luokkayhteiskunnan ilmentymänä, sillä minäkertoja Espen kertoo samalla luokkakokemuksestaan. Tämä tuo analyysiimme erilaisen painotuksen kuin Scottilla (2016). Keskityimme luokka-aspektiin, jonka puuttumista aiemmista Janten lakiin liittyvistä analyyseistä on kritisoinut Stephen Richard Trotter (2015).

Trotter (2015) tuo esiin analyysissään Norjan kansallisvaltion rakentumisesta, että Janten lakia on usein käytetty lyhenteenä symboliseen valtaan ja kontrolliin liittyville arvoille. Sillä on pyritty selittämään Pohjoismaiden tasa-arvoisuutta (*egalitarianism*) ja suhdetta individualismiin. Trotterin Norjan kansallisvaltiota koskevassa analyysissä Janten laki on rakenteellinen sensuurin tapa, johon liittyy symbolista valtaa. Hänen mukaansa laki ei selitä kaikkea eikä myöskään koske pelkästään Norjaa. (Mt., 2; vrt. Scott 2016.) Aiemmissä analyyseissä ei ole huomioitu Janten lain suhdetta yhteiskuntaluokkaan: se ei koskenut keski- tai ylempiä luokkia. Kulttuurisena ohjesääntönä se on hegemonian muoto, jonka avulla hierarkiassa alempana olevat pidetään paikoillaan arvostusten ja uskomusten avulla. Lisäksi Trotter näkee tämän liittyvän etenkin protestanttiseen etiikkaan, ja hän tuo esiin Janten lain universaalisuuden. (Mt., 16.)

Yhteisön ohjesääntöjen avulla pidetään yllä järjestystä ja järjestämisen tapoja, kuten luokkajärjestystä (Anttila ym. 2016) ja luokka-asemien näkyväksi tulemistä. Espenin tarina ilmentäisi näin katkeroituneen työläisen alemmuudentuntoa. Asetelmaa voidaan ajatella myös työväen ja koulutetumman keskiluokan välisenä erontekona,

jolloin työväenluokka on luokkarajojen ja kieltojen avulla kiinnitetty paikoilleen niin mentaalisesti kuin fyysisesti. Työläiset eivät näin kykene hyödyntämään luokkaresurssejaan kuten keskiluokka (Skeggs 2014). Luokkajärjestyksen hierarkisoiva voima perustuukin yksilön arvoon (pääomat) ja arvostukseen (resurssit) yhteisössä.

Työväenluokka on omanlaisensa kollektiivisin arvoin ja luokkaresurssein muodostettu ”me”, joka määrittää omat rajat ”minän” toiminnalle. Vääränlaisia resursseja omaavien, paikoilleen kiinnitettyjen sosiaalinen nousu voi olla vaikeaa tai estyä – tai sitä ei pidetä tarpeellisena. Tämä problematiikka nousee esiin tutkittaessa yleisemmin ristiriitaista kokemusta sosiaalisesta liikkuvuudesta (Anttila ym. 2016, 10–15) ja työläislasten päätyemisestä työväenluokan töihin ja asemiin (Dolby, Dimitriadis & Willis 2004; Käyhkö 2006; 2008; Willis 1977). Työväenluokkaisen yhteisön jäsen omaksuu kulttuurille ominaisen tavan toimia sosiaalistumalla sen arvoihin ja tapoihin (Skeggs 1997). Kiinnittymällä työväenluokkaan jätetään ostamatta keskiluokan vaalima kertomus sosiaalisesta noususta ja lähtemisestä.

Pohjoismaista hyvinvointivaltioajattelua on leimannut juuri sosiaalisen liikkuvuuden mahdollistuminen koulutuksen avulla (esim. Pöntinen 1983). Liikkuvuus ei kuitenkaan edelleenkaan kosketa kaikkia (Karhunen & Uusitalo 2017). Suomessa akateemisten ja ei-akateemisten kotien lasten ero on yli kuusinkertainen, kun tarkastellaan mahdollisuuksia yliopisto-opintoihin. Ammattikorkeakouluopinnoissa tätä eroa ei ole. (Kivinen, Hedman & Kaipainen 2012.) Monien alojen ja ammattien periytyminen merkitsee samalla koulutusasteen periytymistä (Witting & Keski-Petäjä 2016).

Tässä artikkelissa pohdimme, miten yhteiskuntaluokka sekä sosiaalinen ja maantieteellinen liikkuvuus määrittävät yksilöiden paikantumista yh-

teisöissä. Käytämme Janten lakia analyysissamme heuristisena apuvälineenä. Koska paikantuminen on mentaalista ja fyysistä, on yksilön ratkaistava, jättääkö yhteisö vai sopeutuako yhteisöllisiin sääntöihin. On kuitenkin huomattava, että lähteminen ei aina muuta omaksuttua mentaliteettia. Yhtä lailla kiinnittyminen ei tarkoita, ettei ihminen tiedostaisi ohjesääntöjen pakottavaa voimaa. Kysymmekin, millä tavoin luokka-asemoituminen sekä kokemukset kotiseudun yhteisöistä heijastuvat ihmisten kotipaikkakokemuksiin.

Tarkastelemme jäämisen ja lähtemisen tematiikkaa nuorten aikuisten haastatteluaineiston (N=33) avulla. Selvitämme, miten nämä 20–37-vuotiaat Kymenlaakson alueella asuvat tai sieltä Helsinkiin muuttaneet työläistäustaiset itsensätyöllistäjät², yrittäjät sekä palkkatyösuhteissa työskentelevät puhuvat kotipaikkakunnastaan, sen yhteisöistä ja omasta suhteestaan niihin. Keskitymme analyysissa luokan merkitykseen sekä mahdolliseen tarpeeseen erottautua työväenluokasta.

Emme esitä, että tietty paikkakunta olisi ”Jante”. Pikemminkin millä tahansa alueella omaksuttu kulttuuriset ohjesäännöt luovat ”meidät” eli omanlaisensa kuvitellun yhteisön. Benedict Andersonin (1983/2007) kuvitellun yhteisön käsite viittaa kansakuntien lisäksi laajempiin yhteisöihin, joiden jäsenet eivät tunne toisiaan henkilökohtaisesti. Yhteisöjen kuviteltu luonne perustuu niiden anonymiteettiin. Ihmisryhmiä pitää koossa tunne yhteisöllisyydestä, ei niinkään päivittäinen kanssakäyminen. Tällöin jantelaiset kulttuuriset ohjesäännöt toimivat avaimena, joiden avulla tulkitaan ihmisten luokka-asemia ja hierarkkisia suhteita – toisin sanottuna sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ilmenevää arvostusta ja arvoa.

2 Itsensätyöllistäjät ovat yksinyrittäjiä, ammatinharjoittajia, freelancereita ja apurahansaaajia, jotka tekevät työtä ilman työsuhdetta toimeksiannoilla, joista laskuttavat työn teettäjää (ks. Anttila & Berg 2018, 18).

Aiempien tutkimusten mukaan keskiluokkaiset nuoret muuttavat pois koulutuksen perässä ja työväenluokkaiset nuoret jäävät helpommin paikalliseen yhteisöön. Kuten Tolonen (2005) on huomauttanut, tällöin jääminen on helposti luettavissa epäonnistumiseksi ja lähteminen menestykseksi (ks. myös Allen & Hollingworth 2013; Evans 2016; Farrugia 2016; Haukanes 2013; Käyhkö 2008; Skeggs 1997; Yndigegn 2003). Tällaista väärinluntaa tukevat keskiluokkainen puhetapa ja oletus sosiaalisesta noususta.

Nuorten maantieteellinen ja sosiaalinen liikkuvuus

Nuorten aikuisten työllistyvyyteen liittyvässä keskustelussa painotetaan maantieteellisen liikkuvuuden tärkeyttä. Työllistyvyyden katsotaan edellyttävän valmiutta siirtyä joustavasti työn perässä paikasta toiseen (Nikunen 2016; Robertson, Harris & Baldassar 2017). Yleensä suuntana ovat kaupungit, kasvukeskukset tai Eurooppa. Muuttoliike on suuntautunut Suomessa entistä hanakammin etelän kaupunkeihin ja kasvukeskuksiin (Aro 2014).

Ylipäätään liikkuvuutta pidetään suotavana: standardi läpäisee kansalliset ja EU:n nuoriso- ja koulutuspoliittiset linjaukset. Minna Nikusen (2016, 83–87) mukaan liikkuvuus nähdään nuorten työmarkkinapäätöksenä erityisesti tulevaisuusstrategiaan liittyvässä *Nuoret liikkeellä* lippulavahankkeessa. Siinä esitetään, että liikkuvuus takaa työllistymisen ja aktiivisen kansalaisuuden. Ollakseen hyvä kansalainen, nuoren tulee liikkua, opiskella tai työskennellä ulkomailla. Haluttomuus jättää kotipaikkakunta näyttäytyä kypsymättömyytenä tai jonkinlaisena väärinymmärryksenä.

Peter Fischer kollegoineen (2000) on analysoinut Ruotsissa paikkakunnalla pysymistä tai sinne jäämistä (*staying immobile*) sisäpiirin etujen (*insider*

advantages) avulla. Tilastoaineistoon (1985–1994) perustuva taloustieteellinen tutkimus osoittaa, että paikkakunnalle jäävät ovat näin kerryttäneet työhön ja vapaa-aikaan liittyviä sisäpiirietuja³. Mitä pidempään paikkakunnalla pysytään ja etuja kerrytetään, sitä epätodennäköisemmin muuteen muualle.

Fischerin ja kumppaneiden tutkimus (2000, 18) todentaa muuttajien olleen etenkin 20–35-vuotiaita, mutta lisäksi vaikuttaa asumishistoria: vilkas paikkakunnan vaihtaminen kasvattaa todennäköisyyttä muuttaa, kun taas puolen vuoden asuminen ja työskentely samalla työnantajalla kiinnittää alueeseen. Omistusasunto, kumppanin työ ja lapset sitovat paikkakunnalle. Alueen työllisyystilanne ei juuri selittänyt liikkumattomuutta (*immobility*). Ainoastaan suurimmista kaupungeista muutettiin harvemmin pois, mikä voi selittyä sillä, että ne tarjoavat eniten mahdollisuuksia kerryttää paikkasidonnaisia sisäpiirietuja. Kyseisessä tutkimuksessa poismuuttajat ovat nuoria, jotka vielä kouluttautuvat ja etsivät paikkaansa työmarkkinoilla. Myös työttömäksi jääminen lisää muuton todennäköisyyttä. Kouluttautuminen on merkittävin liikkuvuuden syy, kun taas perheen lasten määrän kasvu kiinnittää paikoilleen.

Suomessa *Kansallinen syntymäkohortti 1987* tutkimuksessa (Paananen ym. 2012) on todettu,

3 Fischerin ja kumppaneiden teoriassa (2000, 11) työhön liittyviä sisäpiirin etuja ovat yhteisöspesifit sisäpiiriedut, kuten työmahdollisuuksiin liittyvät paikalliset sosiaaliset suhteet (*social capital*) sekä poliittiset aktiviteetit. Näitä ovat työpaikkaan sidoksissa olevat tiedot ja kyvyt sekä paikkasidonnaiset edut, kuten tilan, yhteisön ja paikallisen teknologian tuntemus. Vapaa-aikaan liittyviksi sisäpiirin eduiksi he katsovat paikkasidonnaisen tiedon kulutusmahdollisuuksista (vapaa-ajan harrastukset, paikalliset tuotteet ja palvelut), paikkasidonnaiset sosiaaliset suhteet ja niihin hyväksytyksi tuleminen ja integroitumisen (*social capital*) sekä poliittiset aktiviteetit.

että peruskoulun jälkeen kouluttautuneet nuoret muuttavat kasvukeskuksiin, kuten muuttovoittoiselle pääkaupunkiseudulle. *Itä-Suomen nuorisopuntarissa* (Penttinen 2016, 154–155) 15–25-vuotiaiden nuorten pysyvää kiinnittymistä vastaavasti selittää etenkin ammatillinen koulutus. Lukiolaiset ja yliopisto-opiskelijat aikovat jäädä paikkakunnalle lähinnä opiskelujensa ajaksi. Ammattikorkeakouluopiskelijoiden kiinnittyminen puolestaan on samaa tasoa kuin nuorten muuttoalttius keskimäärin. Nuorten poismuuttoaiheet Itä-Suomen maaseutukeskuksista olivat vähäisempiä ja maaseutumaisista kunnista runsaimpia. Muuttoalttiutta selitti nuoren korkeampi koulutusaste (mt., 159). Heidän vanhempensa sosioekonomista asemaa kyselyssä ei selvitetty.

Paikkaan kiinnittyminen on ollut erityisen tyyppillistä työväenluokalle ja maaseudun nuorille (Allen & Hollingworth 2013; Evans 2016; Nikunen 2016; Tolonen 2005; Yndigegn 2003). Tutkimusten mukaan tämä pätee myös aikuisten kohdalla: työntekijät ja maanviljelijät kiinnittyvät alueellisesti, kun taas korkeasti koulutettujen liikkuvuus on yleistä (Fischer ym. 2000; Paananen ym. 2012; Rye & Blekesaune 2007). Johan Fredrik Ryen ja Arild Blekesaunen (2007, 186) norjalaisessa tilastoaineistoon perustuvassa tutkimuksessa maaseudulta kotoisin olevat ylemmistä yhteiskuntaluokista tulevat nuoret muuttivat muita todennäköisemmin etenkin kaupunkeihin koulutuksen ja työtillaisuuksien perässä. Alemmista yhteiskuntaluokista olevat nuoret puolestaan muuttavat useammin pienemmille paikkakunnille, kuten taajamiin.

Lina Van Aerschot kollegoineen (2016) on tutkinut 17–29-vuotiaita Tampereen Tesoman lähiönuoria. Haastattelututkimuksesta selviää, että taloudellisesta niukkuudesta huolimatta sosiaaliset suhteet antoivat nuorille tukea ja tasavertaisen viiteryhmän – ja kiinnittivät näin

heidät paikoilleen. Alueelle kiinnittyminen saattaa tutkijoiden mukaan joiltain osin vahvistaa sosioekonomisen huono-osaisuuden pysyvyyttä ja ylisukupolvista jatkuvuutta. (Mt., 547.) Tutkijoiden näkemys siitä, mikä on ”huono-osaisuutta” saattaa kuitenkin olla hyvin erilainen kuin tutkimukseen osallistuvien. Näin jää huomioimatta se, että kiinnittyminen voi ilmentää työväenluokkaista sosiaalista pääomaa, johon halutaan resursoida. Kaikilla ei ole halua toimia siten, kuin yleisesti on arvostettua tai ”oikein” (Käyhkö 2008, 257–268).

Tähän kysymykseen Tarja Tolonen (2005) on tuonut uutta tietoa tutkimuksessaan, jossa selvitetään 20-vuotiaiden sosiaalisia ja tilallisia siirtymiä neljällä suomalaisella paikkakunnalla. Suhde asuinalueeseen on Tolosen (2005) mukaan keskeinen työväenluokkaisten nuorten sosiaalisen pääoman lähde. Tällä hän viittaa sosiaalisiin verkostoihin, taitoihin ja tunnustukseen sekä verkostoituneiden emotionaaliseen tukeen ja vastuisiin. Tolonen näkee sosiaalisen pääoman edellyttävän kulttuurisen pääoman kerryttämistä. Työväenluokkaisten nuorten sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman käyttötavat kytkeytyvät heidän kiinnittymiseensä. (Mt., 356.) Perhe, ystävät ja sukulaiset ovat nuorille pääomaa, jotka kiinnittävät kotipaikkakunnalle, ja moni hakee opiskelemaan mahdollisimman lähelle (mt., 347).

Ihmissuhteet näyttävät ensisijaisina ja turvallisuutta tuovina myös Mari Käyhkön (2008, 267) tutkimille pirstaleisessa työtilanteessa oleville parikymppisille siivoojajaisille. Kotipaikkakunnalta ei lähdetä koulutuksen tai työn perässä, elleivät kumppanin tekemät valinnat sitä edellytä (vrt. Allen & Hollingworth 2013; Evans 2016; Thomson & Taylor 2005).

Liikkuvuus vaatii oikeanlaisia pääomia ja resursseja, ja on mahdollista siksi erityisesti keskiluo-

kalle (Skeggs 2014, 125–127) ja korkeammin koulutetuille. Näennäisesti yksilöllisten valintojen takana on myös rakenteellisia tekijöitä (vrt. Nikunen 2016; Rye & Blekesaune 2007). Helposti tullaan uusintaneeksi ajatusta, ettei kiinnittyminen ole suotavaa eikä se voi olla valinta vaan pakko. Kuitenkin ihmisten omat odotukset, toiveet sekä näkemykset siitä, mikä heille on hyväksi vaihtelevat panostuksien määrästä ja mahdollisuuksista riippumatta.

Fischerin ja kollegoiden (2000) kuvaamat sisäpiiriedut ovat sosiaalista ja kulttuurista pääomaa (vrt. Käyhkö 2008; Tolonen 2005), joiden kerryttäminen ja vaihto edellyttävät panostuksia ja resursointia (vrt. Skeggs 2014). Kiinnittyessään paikkakuntaan ihmiset samalla investoivat paikallisten kykyjen, taitojen ja voimavarojen kerryttämiseen (Fisher ym. 2000). Koska hyödyt ovat suuremmat kuin haitat, he eivät välttämättä muuta pois, vaikka tulotaso muuttuisi tai työttömyys uhkaisi.

Aineisto ja analyysi

Kymenlaakson kehityksen menestystekijät ovat olleet teollisuus ja maanviljelys. 1900-luvulla Kymijoen varteen rakentuivat vahvat tehdasyhdyskunnat – keskelle maaseutua. Teollisuus työllisti suoraan ja välillisesti, joten töitä riitti myös alihankkijoille, satamiin sekä muille kuljetusaloille ja palveluntarjoajille. Kotkan ja Haminan satamien kautta vietiin maailmalle sellua, paperia, kartonkia ja muita paperituotteita. Globalisaation vaikutukset alkoivat näkyä metsäteollisuuden aloilla 2000-luvun alussa, jolloin monia paperitehtaita ajettiin alas (Melin & Mamia 2010). Rakennemuutoksen ikonina voidaan pitää Googlen palvelinkestusta, joka toimii entisen Summan paperitehtaan tiloissa.

Useiden teollisuusyhdyskuntien Kouvolassa on viime vuosina käyty läpi isoja rakennemuutok-

TAULUKKO 1. Haastateltujen sukupuoli, koulutus, työllistyminen ja vanhempien luokka-asema

	JÄÄNEET	LÄHTENEET	PALANNEET	YHTEENSÄ
Naisia	12	5	4	21
Miehiä	7	2	3	12
Korkeakoulututkinto	1	4	1	6
Ammattikorkeakoulu	3	0	4	7
Ammatillinen koulutus	12	2	1	15
Ei koulutusta	3	1	1	5
Yrittäjä/itsensätyöllistäjä	6	3	4	13
Palkkatyö (yksi tai useampi)	7	3	2	12
Yrittäjä sekä palkkatyö	6	1	1	8
Työväenluokkainen tausta	12	3	2	17
Yhteensä	19	7	7	33

sia muun muassa vuoden 2009 kuntaliitoksessa⁴. Kouvola on savupiippukaupunki ja Kotkan ohella Kymenlaakson suurimpia kaupunkeja ja molemmat myös Suomen muuttotappiollisimpia kuntia (Aro 2016). Helsingin väestö on Kotkaan ja Kouvolaan verrattuna koulutetumpaa ja myös työttömyysaste on alhaisempi. Työttömien nuorten aikuisten osuus on koko Suomeen ja Helsinkiin verrattuna suurempi näissä Kymenlaakson kaupungeissa. (Tilastokeskus 2015; Tilastokeskus/Kuntien avainluvut 2016.)

Joulukuussa 2016 koko Suomessa työttömien osuus työvoimasta oli 7,9 prosenttia, Kymenlaaksossa 17,3 prosenttia. Kymenlaakson kunnista työttömyysaste oli korkein Kotkassa (21,3 %). Suurimpia toimialoja Kymenlaaksossa ovat tällä hetkellä terveys- ja sosiaalipalvelut, teollisuus sekä tukku- ja vähittäis-

kauppa. Väestöstä 68 prosenttia on suorittanut perusasteen jälkeisen tutkinnon, kun koko Suomessa luku on 71 prosenttia. Keskiasteen tutkinnon on suorittanut 44 prosenttia ja korkea-asteen 24 prosenttia. (Kymenlaakson Liitto 2017.)

Analysoimamme haastatteluaineiston⁵ 20–37-vuotiaat nuoret aikuiset (N=33) asuvat joko Kymenlaaksossa tai ovat muuttaneet sieltä Helsinkiin. Haastattelujen avulla selvitimme, miten tulevat toimeen ne nuoret aikuiset, joilla ei ole kokoikästä vakituista palkkatyösuhdetta. Onko työ ollut työntävä tai vetävä syy lähteä pois? Entä mitkä muut syyt ovat saaneet jäämään, vieneet pois tai tuoneet takaisin? Haastatellut tekevät erilaisia ansiotöitä itsensätyöllistäjinä, yrittäjinä ja/tai palkansaajina epätyypillisissä työsuhteissa. Puolet haastatelluista sinnittelee yhdellä työllä, mutta monella ansiotöitä on useampia. (Ks. Taulukko 1.)

Tarkastelimme aluksi aineistolähtöisesti kaikkia haastattelukohtia, joissa puhutaan kotipaikka-

4 Valtioneuvoston päätöksellä 8.5.2008 Anjalankosken kaupunki, Elimäen kunta, Jaalan kunta, Kouvolan kaupunki, Kuusankosken kaupunki ja Valkealan kunta lakkautettiin ja tilalle perustettiin 1.1.2009 niiden nykyiset alueet käsittävä uusi kunta, joka otti käyttöönsä Kouvola-nimen ja kaupunki-nimityksen (Kouvolan kaupunki 2015).

5 Aineisto on tuotettu *Ajolähtö: nuoret aikuiset uuden työn markkinoilla* -tutkimushankkeessa (2015–2017), jota rahoitti Koneen Säätiön *Jakautuuko Suomi?* -ohjelma.

kunnasta sinne jäämisen, palaamisen tai lähtemisen kautta. Keskeiseksi nousivat suhde paikkakunnan yhteisöön sekä sosiaaliset suhteet, jotka osalle näyttäytyivät ambivalentteina. Suhde kotipaikkaan yhdistyi aineistossa sosiaaliseen ja maantieteelliseen liikkuvuuteen sekä toisaalta paikoilleen kiinnittymiseen. Tämän jälkeen analysoimme sosiaalista liikkuvuutta: onko vanhempien luokkaan jääty tai onko tapahtunut luokkaliikkuvuutta.

Lukutavassamme ymmärrämme liikkuvuuden vaativan sellaisia pääomia ja resursseja, jotka ovat mahdollisia etenkin keskiluokalle ja korkeammin koulutetuille. Paikkakunnalle kiinnittymiseen taas liittyy investointeja ja hyötyjä, ajoittain myös pakkoja, jotka eivät ole irrallaan rakenteellisista tekijöistä. Olemme keskittyneet analyysissämme yhteiskuntaluokan merkitykseen tässä prosessissa ja kysyneet, millä tavoin luokka-asemoituminen sekä kotiseudun yhteisöt määrittävät ihmisten kotipaikkakokemuksia.

Käsittelmämme ajatus Janten laista edellyttää paikkakunnasta saatua sisäpiirin kokemusta, jota muualta tulleilla ei ole. Aineiston nuoret aikuiset ovat maantieteellisen liikkuvuuden osalta joko Kymenlaaksossa aina asuneita (jääneet), sieltä pois muuttaneita (lähteneet) tai sinne takaisin muuttaneita (palanneet). Haastatelluista 19 on kiinnittynyt kotipaikkakunnalleen, seitsemän asuu nyt pääkaupungissa – ja yhtä moni on palannut takaisin Kymenlaaksoon. Kymenlaaksoon jääneisiin olemme lukeneet myös ne, jotka ovat asuneet enintään vuoden muualla mutta palanneet. Heillä on matalin koulutustaso. Kotiseudulle palanneet ovat muuttaneet useammaksi vuodeksi töiden tai opintojen perässä muualle, mutta palanneet Kymenlaaksoon. Lähteneet ovat tyypillisesti muuttaneet kotipaikkakunnaltaan korkeakouluopintojen tai työn vuoksi, ja he ovatkin aineiston korkeimmin koulutettu ryhmä.

Analysoimme haastateltujen alueellisesti ja sukupolvisesti jakamia luokkaistuneita kokemuksia nuoruudesta ja lapsuudesta Kymenlaaksosta, jossa he ovat viettäneet suuren osan tähänastisesta elämästään. Enemmistöllä haastatelluista on myös aikuisiän kokemuksia ”meidän” kulttuurisista ohjesäännöistä, jantelaisuudesta, joten huomioimme myös tämän.

Keskitymme sosiaalisen liikkuvuuden analyysis- sa työläistaustaisiin nuoriin aikuisiin, joista osa on pysytellyt työväenluokassa ja osa taas liikkunut sosiaalisesti. Työläistaustaisia on haastatelluista hieman yli puolet (n=17). Hyödynnämme keskiluokkataustaisten haastatteluja sosiaalisen liikkuvuuden lisäksi enemmänkin eronteon hahmottamiseen suhteessa työläistaustaisiin; näin luokkajärjestys sekä siihen liittyvät arvot ja arvos- tukset tulevat esiin. Määritämme haastateltavien luokkataustan heidän vanhempiansa ammattien perusteella. Vanhemmat olivat työskennelleet enimmäkseen työntekijäammateissa (esim. linja- autonkuljettaja, keittiö- tai päiväkotiapulainen, tarjoilija, varastotyöntekijä ja sähkö- tai metalli- mies). Muut vanhemmat olivat toimihenkilöitä (esim. sihteeri, opettaja, sairaanhoitaja, poliisi ja tulkki), yrittäjiä (myös maanviljelijät) tai johtavas- sa asemassa työskennelleitä.

Jaamme analyysin kahteen osioon, joissa tarkastelemme työläistaustaisten haastateltavien suhdetta kotipaikkaansa ja sen yhteisöön. Aloitamme Kymenlaaksosta lähteneistä, jotka ovat liikkuneet alueellisesti ja osa myös sosiaalisesti. Heidän koulutustasonsa on korkein ja suhteensa kotipaikkakuntaan selkeästi erilainen kuin jääneillä ja palanneilla. Toisena ryhmänä analysoimme Kymenlaaksoon jääneiden ja sinne palanneiden työläistaustaisten, joko työväenluokkaan jääneiden tai sieltä nousseiden, kotipaikkakuntaan ja yhteisöihin kiinnittyviä puhetapoja. Johtopäätöksissä tarkastelemme yhteisöllisiä ryhmärajoja, yhteiskuntaluokkaa,

sukupolvea, maantieteellistä ja sosiaalista kiinnittymistä sekä liikkuvuutta.

Lähteminen valintana

Kymenlaaksosta muualle muuttaneet edustavat EU:n linjauksiin sopivaa liikkuvien nuorten aikuisten ryhmää (Nikunen 2016). Heistä useampi on opiskellut tai ollut töissä myös ulkomailla. Tällä hetkellä he asuvat Helsingissä. Lähteneet ovat myös aineiston korkeimmin koulutettu ryhmä. Lähtöä Kymenlaaksosta peilataan sen ”negatiivisuuteen” ja ”pikkukaupunkilaisuuteen”, eikä sinne haluta palata. Useampi pois muuttanut puhuu siitä, kuinka he haluavat olla jotain muuta, kuin mitä kotipaikkakunta tai siellä asuvat heille edustavat.

Työläistaustainen, Helsingissä asuva ja yrittäjänä työskentelevä Niko⁶ muutti korkeakouluopintojen vuoksi pois Kymenlaaksosta. Hän kertoo odottaneensa jo lukioaikana, että ”pääsee muuttamaan” pois kotikaupungistaan:

[E]i sillä kaupungilla ollu mitään tarjota. Jos haluais semmosen yllätyksettömän elämän paperitehtaassa tai satamatyöntekijänä ja omakotitalon, niin sit varmaan joo, mut että jotenkin se, oppinutäs vanhemmiten ymmärtämään, että varmaan ihan pienestä lapsesta asti kokemu, et itsensä vähä jotenki, et ei kuulu siihen porukkaan ja siihen ympäristöön, mikä siellä on. Kyl jotenki tuntu, että maailmalla on mielenkiintosempaa, mielenkiintoisempia ihmisiä ja mielenkiintosempia mahdollisuuksia ja varmaan mielenkiintosempia uramahdollisuuksia.[...] [M]ut siel vaan asuu väärä jengi. Se on se mun mielipide. Se ei oo jotenki inspiroiva ja eteenpäin menevä tai eteenpäin pyrkivä, et se

on vähä jotenki semmonen masentava ja alakuloinen fiilis. (Niko, yrittäjä)

Niko kuvaa yllä ”yllätyksetöntä elämää”, meisyyttä, josta hän haluaa erottautua. Tasainen ja muuttumaton, sukupolvien ketjussa kulkeva työläiselämä ei ole häntä varten. Hänen työläisammateissa työkennelleet vanhempansa ovat asuneet aina kotipaikkakunnallaan. Muut sisarukset asuvat perheineen siellä myös. Vanhempien elämä verrattuna omaan elämään samanikäisenä on Nikon mukaan ”toiselt planeetalt” näistä syistä. Äiti on ollut ”35 vuotta töissä samassa paikassa”, joten piirit ovat

[p]ienemmät, heillä huomattavasti, siis elämä pyörii sen muutaman ihmisen ympärillä pienellä säteellä, sitte taas itsellä ehkä aika elämä ollu semmost liikkuvaista. Tullu asuttuu varmaan 20 eri osoitteessa useammas eri maassa ja en kauheen pitkälle sinänsä suunnittele omaa elämää. Mä oon yrittäjäksi ryhtynyt tässä tän vuoden puolella. Sitä ennenkin mulla melkeen alle puolen vuoden välein jopa saatto vaihtuu työpaikka, et vanhemmat ehkä hakeneet semmosta mun ikäsenä, et rakennetaan perhe ja ollaan siin samassa paikassa, missä ollaan synnytty ja semmost yksinkertasta elämää. En siis sinänsä löydä oikeen mitään, mitään muuta yhdistävää tekijää, ku se et me ollaan suomalaisia. Sama kieli. (Niko, yrittäjä)

Niko on luokkanousija, eikä miellä itseään työväenluokkaiseen kulttuuriin kuuluvaksi, vaikka onkin kasvanut siinä (vrt. Käyhkö 2008, 256). Tämä tulee esiin erontekona niin paikkakuntaan ja sen tyypillisesti työväenluokkaisiin ammatteihin kuin myös omiin vanhempiin, jotka edustavat Nikolle paikkakunnan koettua pysähtyneisyyttä. Toisin sanoen hän ei voi resursoida kotipaikkakunnalla pääomien kerryttämiseen, koska siellä ei ole hänelle soveltuvia pääomia. Tulevaisuudessa hän näkee itsensä pikemmin ”kehittämistehtävissä kansainvälisessä ympäristössä”. Kotipaikkakunnan sosiaalinen ja maantieteellinen pienuus eivät

6 Käytämme haastateltavista peitenimiä. Anonymiteetin takaamiseksi emme myöskään esitä yksityiskohtaista tietoa heidän ja heidän vanhempiensa ammateista emmekä asuinpaikkakunnista Kymenlaaksossa.

riitä hänelle. Yksilölliseksi katsomillaan valinnoilla Niko sanoutuu irti jantelaisuudesta. Hän ei varsinaisesti naura ”meille”, mutta erottautuminen on vahvaa: hän kokee olevansa enemmän, tietävänsä paremmin ja katsoo alaspäin paikkakunnan yhteisöä ja elämäntapaa, ”väärää jengiä”.

Siinä, missä edellisessä esimerkissä sosiaalista liikkuvuutta on edesauttanut maantieteellinen liikkuvuus, muiden työläistaustaisten lähteneiden liikkuvuus on ollut pelkästään maantieteellistä. Heidän puheessaan ei tule esiin samanlaista erottautumista ”meistä”. Työläistaustaisille ammatilliset opinnot suorittaneille työntekijöille muutto pois on ollut lähinnä käytännön toimenpide. Lähtemällä muualle on itselle turvattu työpaikka sellaisella alalla, jolla ei kotipaikkakunnalla välttämättä työllistyisi yhtä hyvin. Lähteneet vierailevat kotipaikkakunnallaan säännöllisesti tapaamassa sukulaisiaan ja ystäviään.

Keskiluokkataustaisilla lähtijöillä, jotka työskentelevät yrittäjinä tai itsensätyöllistäjinä, kotiseudun yhteisöihin liittyvä puhetapa muistuttaa sosiaalisesti sekä maantieteellisesti liikkuneen Nikon käsitteitä. Kotipaikkakunta koetaan epätyytyttävänä ja sen yhteisöt riittämättömänä, koska niiden ei ole koettu kartuttaneen omia pääomia. Toisaalta omilla pääomilla ei kaikille ole työllistymisen kannalta vaihtoarvoa kotipaikkakunnalla. Kotipaikkakuntaa kuvataan ”kovana” ja ”näköalattomana” viitaten ilmapiiriin. Paluuta ei suunnitella, koska Kymenlaaksossa ei nähdä olevan samanlaisia työmahdollisuuksia eikä välttämättä enää ystäviä tai sukulaisiakaan.

Seuraavassa esimerkissä keskiluokkataustainen, itsensätyöllistäjänä Helsingissä työskentelevä Inka tekee eroa kotipaikkakunnan ”tyypillisiin asukkaisiin”, joita hän ei koe edustavansa.

Sen muistan jotenkin, kun pitkän ajan jälkeen on palannut [kotikaupunkiin käymään], niin siellä on

semmoinen jännä itsetunto-ongelma [...], sellainen negailun kautta bondaaminen tosi voimakasta. On oikeen pitänyt, vähän niinkun opetella, että voi kertoa itsestään positiivisia asioita ihan ääneen ja ihmiset on vilpittömän iloisia sun puolesta. Enmä ainakaan oo kokenut olevani henkisesti kotonani siellä kaupungissa, [...] oma vaihto-oppilasuusi ja muuta, niin kai se on osa sitä syytä, ettei ole ollut kaipuuta siihen kaupunkiin takaisin. Tai sit se ei henkisesti. Siel on paljon hyvää ja lämmintä, [...] Tosi, tosi tosi kivaa porukkaa. Et on hirveesti lämmintä ja hyvää sanottavaa siitä. Mut kyl se oli kova. (Inka, itsensätyöllistäjä)

Inka on opetellut jopa kehumaan ja pitämään itseään jonain. Tämä haastaa Janten lain – yksilö voikin olla enemmän kuin ”me”. Mahdollista tämä on siksi, että kotipaikkakunnalta on lähdetty pois. Eroa rakennetaan ”meihin”, koska on kokemusta muusta, ja kuten Inkaa kuvaa, ”on nähnyt tosi paljon erilaistakin”. Eronteot näyttäytyvät tässäkin luokkaistuneina: ylempi keskiluokka on se, joka liikkuu, jolloin jantelaisuus koskee lähinnä paikoilleen kiinnittyneitä tehdastyöläisiä ja maanviljelijöitä.

Itsensätyöllistäjänä työskentelevä, keskiluokkataustainen Petra kuvaa muuttoaan Helsinkiin, missä kukaan ”ei tiedä ja tunne ja alkaa tekee mun omii juttui”. Työtä olisi kotipaikkakunnalla ollut muttei Helsingin tarjoamia ”mahdollisuuksia”. Lisäksi Petra koki kotipaikkakunnan ilmapiirin ”vähän ahdistavana”.

Nyt kun on itsevarmempi ja tietää, et on siin hyvä mitä tekee ja silleen rehellisesti, mut [...] jos sä haaveilet jostain muusikon, näyttelijän, laulajan urasta, jostain, sit siel on kuitenkin niit, ketkä on silleen ”toi luulee itestään”, vähän semmonen. Muistan jo ala-asteelt, koska vanhemmat oli silleen esillä, niin luokkalaisten vanhemmat saatto olla silleen, mä kuulin tällasii juttui, et [tuo] tyttö, sehän on ihan lellitty. Mul oli pienest asti sellaa

nen kova tarve, et vaikka olis suhteita tai rahaa tai jotain, ihan mitä tahansa, et mä haluun tehdä mun uran itse ja silleen. Faijakin on monta kertaa tarjoutunu, mut tavallaan et [...] on tehny sen ite. Se oli vähän jotenki, ku sielä on semmonen pikkukylän meininki kuitenkin ja kaikki mitä [...] kaikki tekee ni kiinnostaa. (Petra, itsensäyöllistäjä)

Tässäkin kotipaikkakuntaan liitetään useita jantelaisuuden piirteitä: ”pikkukylän meininkiä”, jossa muut kommentoivat negatiivisesti, itsestään ei saisi ”luulla liikoja” ja uteliaisuutta kaikkien tekemisiin. Näillä keinoilla vartioidaan ohjesääntöjen noudattamista, ja vahtimalla pidetään yllä yhteisön koheesiota. Lisäksi koetaan, että kotipaikkakunnan yhteisöissä esillä olemiseen, jossa erottaudutaan ”meistä” suhtaudutaan kielteisesti.

Keskiluokkataustaisten Helsinkiin lähteneiden itsensäyöllistäjien, Petran ja Inkan, vanhemmat ovat olleet kotipaikkakunnalla yhteisön luottohenkilöitä. Heillä on ollut sosiaalisista ja taloudellista pääomaa. Petra kertoo, ettei ole halunnut hyödyntää suhteita, vaan on tehnyt uransa pääkaupungissa itse. Siellä menestys ja kiinnostus ovat suhteellisia ja muista erottautuminen ei ole huono asia. Inka puolestaan näkee, että ”pienessä kaupungissa kouluttautuneet ihmiset päätyvät helposti yhteiskunnalliseen toimintaan” (vrt. Fischer ym. 2000). Hän arvelee myös ”ajan” olleen erilaista – erilaisiin tehtäviin ja lähiyhteisöön on sitouduttu enemmän eli oltu osallisia. Liikkuvuus on ollut vähäisempää ja mahdollista harvemmille. Samalla rakentuu ajallisesti kertomus yhteisöjen erilaisuudesta, jossa mennyt aika, omien vanhempien nuoruus ja kotipaikkakunta näyttäytyvät pienenä, rajattuna yhteisönä. Nykyhetki, omat ympyrät ja globaalit verkostot taas ovat rajattomia ja joustavia, ja niihin liitetään kuvauksia omasta liikkuvuudesta.

Luvun alussa työläistäustainen maantieteellisesti ja sosiaalisesti liikkunut Niko kuvasi omia muuttoa- ja vaihtuneita työpaikkojaan verraten niitä

omien vanhempiensa sukupolveen. Myös keskiluokkataustaiset Helsingissä asuvat itsensäyöllistäjät puhuvat liikkuvuudesta ja erilaisista yhteisöistä:

[K]un mä tulin [Yhdysvalloista] Suomeen [...] tuntui, että se muuttui energian suunta. Täällä ollaan jotenkin lukossa tosi monen asian kanssa. Varmaan eniten on jotain sellaista kummaa, selettämätöntä häpeää, joka tulee jostain Suomen historiasta. Mistä tuleekaan edellisiltä sukupolvilta, kasvatuksesta, ilmastosta ja monesta asiasta. (Inka, itsensäyöllistäjä)

Yhdysvalloissa työnsä puitteissa vieraillessaan Inka koki ”henkistä vapautta ja hyvää oloa”, koska oli ”tilaa olla”. Kova työnteko palkitsi, kun tekijä tuli ”nähdyksi” ja ”jokainen päivä on uusi mahdollisuus”. Siellä myös ihmiset huomioivat toisensa ja voivat hyvin, kun ”hyvä energia virtasi”.

Inka asettaa Suomen ilmapiirin vastakkain Yhdysvaltojen kanssa. Koko Suomi näyttäyty jantelaisena pikkukaupunkina, jossa ollaan ”lukossa” ja omia tekemisiä ”hävetään”. Yhtäältä hän kertoo vaihto-oppilasvuoden opettaneen, kuinka tärkeää on olla osa yhteisöä. Toisaalta hän toteaa tuon vuoden ja muun matkustelun olleen keskeistä siinä, ettei hän kokenut olevansa osa kotikaupunkinsa yhteisöä. Toisin sanoen Inkan kuvaama ”yhteisö” on yksilön itsensä valitsema, ei jantelainen ”me”.

Myöskään keskiluokkataustainen itsensäyöllistäjä Petra ei kaipaa takaisin kotikaupunkiinsa, jossa hän ”vihaa asua”, mutta ”rakastaa” kaupunkia itsessään. Kotipaikkakunnan ”pienuutta” arvostetaan siellä vierailtaessa, jolloin ollaan väliaikaisesti osa ”meitä”:

Sinne on tosi kiva mennä käymään, nyt on oppinu arvostaa ihan eri taval sit kauneutta ja ihana istuu terassil silleen, et voi olla joka viidennelle

tyypille, et ”moimoi mitäs sulle kuuluu” ja siin on ihana semmonen pikkukaupunkifilisi, vaik se ei oo. (Petra, itsensätyöllistäjä)

Etenkin yrittäjien ja itsensätyöllistäjien tapauksissa oma toimeentulo halutaan tehdä ”itse”. Silloin jantelainen ”meisyys” ei ole relevantti resurssi yksilöllistyneissä brändäyskamppailuissa, joissa on ”oltava jotain”. Erottautuminen kotipaikkakunnan yhteisöstä ja mentaliteetista on vahvaa etenkin kotiseudultaan lähteneillä keskiluokkataustaisilla itsensätyöllistäjillä sekä sosiaalisesti ja maantieteellisesti liikkuneella itsensätyöllistäjällä. He ovat hylänneet jantelaisuuteen liittyvän nöyryyden ja vaatimattomuuden.

Itsensä esittäminen ja pääomien tietoinen kartuttaminen ei läpäise kaikkia lähtijöitä. Työväenluokkaisiksi jääneille mutta kotipaikkakunnaltaan lähteneille työelämä ei näyttäydä yksilöllisenä minuusprojektina (Ylöstalo ym. 2018). Työn perässä muutetaan, jos toimeentulo niin vaatii, mutta suhde säilyy kotipaikkakuntaan ja etenkin sen kuviteltuun yhteisöön (vrt. Anderson 1983/2007). Yhteisöä, josta on lähdetty, ei kuitenkaan katsota ”alaspäin”.

Yhteistä keskiluokkataustaisille lähtijöille on se, että he ikään kuin ”shoppailevat” yhteisöä ja sen kulttuuria; tämä on tyypillistä keskiluokan tekemiselle ja erottautumiselle työväenluokasta (ks. Skeggs 2014). He ottavat kotipaikalla käydessään siitä irti hyvät puolet, mutta häipyvät yhteisön tullessa liian lähelle, odottaessa heiltä jotakin tai muistuttaessa menneisyydestä. Omana valintana ei näyttäydä pelkästään kotipaikkakunnalta lähteminen, vaan myös yhteisöt nähdään yksilön itsensä valitsemina.

Sosiaalinen pääoma kiinnittää ja saa palaamaan

Kotipaikkakunnalle kiinnittää sosiaalisen pääoman kasautuminen. Siellä ovat perhe, ystävät ja

muut verkostot (vrt. Allen & Hollingworth 2013; Evans 2016; Tolonen 2005). Kotiseudulleen asumaan ja työväenluokkaan jäänyt Jere tiivistää syyt seuraavaan tapaan:

Jos saisin työpaikan, niin ostaisin täältä jonkun halvan kerrostaloasunnon täst keskustas, oisin siinä ehkä. Sit meil on se maatila ja jonku pitää pitää siitäki huolta, ni se nakki saattaa sit taas napsahtaa minulle jossain vaihees. Tykkään ainakin olla siel. [...] Sit on näit ulkopaikkakuntalaisii, jotka alkaa jankkaamaan tätä, et mikset hae jostain muualt hommii ja muuta. No oon hakenu ympäri Suomee saatana, ja just että muuta Helsinkiä, no oon hakenu sielt hommii! Et miks sä asut viel siellä? [...] Kyl sitä saa aika paljo selittää. [...]. No tääl vaa sattuu olemaan mun kotipaikkakunta ja tääl on mulle tärkeimmät ihmiset ja muuten ja kyllä annan nyt sille arvoa. (Jere, työntekijä)

”Ulkopaikkakuntalaiset” eivät näe paikkakunnan ja sen yhteisön arvoa. Tämän voi tulkita suhteessa Janten lakiin närkästykseksi siitä, että muut luulevat tietävänsä paremmin, enemmän tai olevansa viisaampia kuin yhteisössä kasvanut Jere. Hän kokee oman elämänsä mielekkääksi, mutta joutuu puolustelemaan omia valintojaan ja taistelemaan muiden määrittelyjä vastaan samaan tapaan kuin Käyhkön (2008, 268–269) tutkimat nuoret työläisnaiset. (Vrt. Van Aerschoot ym. 2016.) Jeren kohdalla on myös kyse toisesta vahvasta siteestä: mahdollinen maatilanhoito kiinnittää hänet paikoilleen.

Samaan tapaan kotiseudulleen jäänyt työväenluokkaisesta kodista tuleva yrittäjä Peppi näkee verkostojen vahvuudet, eikä Jeren lailla siedä kotiseutunsa ”mollaamista”. Peppi on saanut tiivistää työyhteisöstään sosiaalista pääomaa. Asennoituminen on jantelaisuuden mukainen: kukaan ei näin ollen ole yksin enemmän kuin ”me”.

Kun mä [...] olin siel kymmene vuotta iltatöissä, ni mul ei oo koskaan ollu semmost ystäväh yhteisöä ja

semmost niin vahvoi tyyppi ympäril, jotka luottaa siihen mun tekemiseen ja antaa siimaa ja on semmonen niinku hyvä meininki, ja se oli [paikkakunnan nimi] (Peppi, yrittäjä)

Jääneistä harva puhuu kotiseudustaan ja sen yhteisöstä niin kuin työväenluokkaisesta taustasta oleva Teemu (yrittäjä ja palkkatyöntekijä), joka ei pidä siitä ”milt tääl näyttää ylipäättään, arkkitehtuuri tääl on tosi epäinspiroivaa, ihmiset on töykeit ja tääl ei oo töitä”. Hänelle nämä ovat syitä olla ”jäämättä tänne, et se on iso tavallaan kauhu-kuva mulle, et mä oon täällä mun loppuelämän, et jotenki pakko päästä pois”. Suunnitelmissa on yritystoiminnan kehittämisen ja yhteistyökumppanien vuoksi ulkomaille muutto. Tulkitsemme sosiaalisen liikkuvuuden sekä aiotun maantieteellisen liikkuvuuden merkityksen ilmenevän Teemun puheessa kotiseudusta ja sen yhteisöistä hyvin samantyyppisenä erottautumistarpeena kuin edellisen alaluvun sosiaalisesti ja maantieteellisesti liikkuneella pienyrittäjällä Nikolla.

Muut kotipaikkakunnalleen jääneet ja sinne palanneet toistelevat haastatteluissa luokkataustastaan riippumatta haluavansa asua ”pienellä” kotipaikkakunnalla eivätkä isossa kaupungissa. Kotipaikkakunnalla halutaan asua tai sinne palata siksi, että siellä on perheen ja ystävien lisäksi ”paljon vaihtoehtoja, helppo tehdä ja toteuttaa asioita, palvelut kohdallaan, luonto, työasioiden hoitaminen helpompaa, kun tietää ketä lähestyä”, kuten montaa työtä tekevä työläistaustainen itsensätyöllistäjä Viivi toteaa. Pikkukaupungissa on hiljaista ja rauhallista, tuttua ja turvallista (ks. myös Haukanen 2013; Yndigegn 2003; Tolonen 2005).

Palanneet puhuvat luonnosta, ”pienestä ja idyllisestä kaupungista” ja ”tunnesyistä”, jotka kietoutuvat jääneiden puheen lailla sosiaaliseen pääomaan. Kiinnostumisella on ikään kuin sosiaaliset ja maantieteelliset juurensa. Palanneet näkevät,

että muualla asuminen on antanut perspektiiviä. Heidän puheessaan tulee esiin tunne siitä, että kotipaikka ei ”hävetä”, kun on nähnyt tarpeeksi maailmaa.

Työläistaustainen Viivi on ”aina palannut” kotikaupunkiinsa: ”Se vaan tuntu omalt. Ja sit siel on nyt oppinu tuntee aika hyvin ne kaikki ympyrät ja tietää, miten missäkin menettelee, niin se homma toimii.” Viivin kumppanin sopeutuminen paikkakunnalle on kuitenkin ollut hidasta, sillä paikallisiin ”on ehkä vaikeempi ulkopaikkakuntalaisten tutustuu”, jollei ole harrastuksia tai työtä. Viivin asiakaskunta on alalle ja alueelle vakiintumisen myötä kasvanut. Kilpailu olisi hänen mielestään kovempaa ja yrityksen kustannukset korkeammat suurissa kaupungeissa. Viivi kertoo useiden aineiston yrittäjien tavoin tekevänsä kilpailijoin kanssa yhteistyötä. Sosiaalisen pääoman alueelliseen kerryttämiseen toisin sanoen resursoidaan, koska se nähdään tärkeäksi taloudellisen pääoman kerryttämiseksi.

Kymenlaaksoon palanneet yrittäjät ja itsensätyöllistäjät kuvaavat ”pienien piirien” helpottavan töiden saantia. Seudulla verkostoituu helposti oman alan yrittäjien kanssa ja monet paikalliset työtilaisuudet ovat tulleet itsensätyöllistäjille ja yrittäjille ”tarjottuna” (Taru, itsensätyöllistäjä, työläistaustata), toisin sanoen sosiaalisen pääoman avulla.

Yrittäjille ja itsensätyöllistäjille on (luokkataustasta riippumatta) kullannarvoista tuntee yhteisön säännöt: koska he ovat kotoisin alueelta, he tietävät – Viivin sanoin –, ”miten ja missä mikäkin menettelee”. Yhteisön säännöt tunnetaan, mutta sosiaalisen liikkuvuuden myötä työläistaustaiset ovat oppineet hyödyntämään yhteisöä työllistymis- ja toimeentulomielessä, olipa asuinpaikkakunnalle sitten jääty tai palattu yritystä perustamaan. Yritystoimintaan liittyy silti uhka ”meisyydelle”: paikalliset kilpailijat. Ristiriita pyritään ratkaisemaan tekemällä heidän

kanssaan yhteistyötä yhteisössä sovittulla tavalla. Aina tämä ei kuitenkaan onnistu.

Pienten piirien meisyyden murtuminen

Kymenlaaksoon jääneiden ja palanneiden työläistaustaisten itsensätyöllistäjien sekä yrittäjien haastatteluissa tulivat esiin piirit, jotka myös vaikeuttavat yhteistyötä sekä kilpailu, joka murtaa ylläilyksellisen ”meisyyden”. Yhteisöllisyyttä tukevalla säännöstöllä on näin kääntöpuolensa, sillä kukaan ei saa olla enemmän kuin ”me”. Tässä jantelaisuuden välittämisen puolella piilee paradoksi. Jos yrittäjänä noudattaa yhteisön periaatetta, jossa kaikkien pitää nöyränä ja häpeäntuntoisina tehdä työtä, on tämä ristiriidassa yksilöllisyyttä korostavan yrittäjyysvetoksen kanssa (vrt. Keski-talo-Foley, Komulainen & Naskali 2010; Korhonen 2012). Yrittäjyysvetoksessa korostuu yrittäjyksi-lön omalla työllä pärjääminen ja selviäminen, ei ”meidän” onnistuminen. Kyseessä on, jos ei väärinymmärrys, niin ainakin kiinnostava tul-kinta kapitalistisesta kilpailusta yhteisön jäsen-ten kesken. Sillä keitten kesken sitten kilpailua ja kilvoittelua käydään, jollei se yhteisön sisällä ole ikään kuin suotavaa?

Kotipaikkakunnallaan työskentelevä työläistaus-tainen Miika on yrittäjä, jolla on luottamustoi-mia. Hän kuitenkin kokee, ettei häntä oteta niissä ”tosissaan”. Jotta hän voisi tulokkaana vaikuttaa, hänen pitäisi päästä ”vanhojen piirin suosioon”. Niissä nuorta tulokasta ei oteta vakavasti. Miika ei edusta niin sanotusti vanhaa rahaa ja perittyjä sosiaalisia suhteita. Niin sanottu uusi raha eroaa vanhasta arvostuksessaan – jälkimmäisessä ase-ma on ansaittava pitkäjänteisellä työllä. Sitä ei voi ostaa, vaikka suhteita voi periä. Miikan esittämille ideoille ”hymyllään” ja häntä kuunnellaan, mut-ta ideoita ei oteta vakavasti, koska ”ydinjoukko” tekee päätökset ja ”puhaltaa yhteen hiileen”. So-siaalisen pääoman kerryttämisen esteenä näyt-

täytyvät alueen vakiintuneet verkostot ja niiden arvohierarkiat.

Ilmapiihän on tosi negatiivinen, että ku tääl pi-täis vaan olla niinku hymyissä suin ja tehä. Turhan moni valittaa ihan liikaa ja ihan turhast, että aika useest ne valittajat on ehkä niit sitte, ketkä ei itte ha-lua ees saada mitään aikaseks. Enkä minäkään tääl olis yrittäjänä, jos en mie uskois tähän ja tääl oloon, että kylhän täs nyt ois helppo muuttaa johonkin ehkä parempaan ki paikkaan. (Miika, yrittäjä)

Vähitellen työllä ja verkostoitumalla on mahdollista kerryttää sosiaalista pääomaa, jota työläistaustaiset eivät ole perineet. Luokkanousukkaana esimerkin Miika saa tuntea jantelaisuuden karuuden. Sen, ettei kelpaa tai ole yhtä hyvä, saati muita parempi. Kyse on myös sukupolvieroista. Miikan puheesta on tulkittavissa, että vanhojen ”meidän” jäädessä eläkkeelle nuoremmat ”me” tuovat tekemiseen jo-takin uutta. Hän toteaa: ”Pakkohan tääl on muu-tokseen ja hyvään usko, että tääl ylipäänsä pystyy olemaan. Pikkuhiljaa. Koht ne vanhat eläköityy, ni ehkä sitte tääl alkaa niinku homma paranee.”

Kymenlaaksossa syntyneet ja haastatteluhetkellä siellä edelleen asuvat työläistaustaiset korostivat sitä, että tekeväälle löytyy sieltä töitä, jos niitä ha-luaa. Tämä kertoo paitsi kovasta asenteesta myös verkostoista, eikä työn vuoksi ole muuttoa tarvin-nut harkita, kuten työväenluokkaan jäänyt Jenna toteaa.

Vaikka tämä nyt [...] on sellaista seutua, että ei niin kuin näkymät ole hirveän hyvät, niin kyllä täälläkin pystyy aika tällaisella perushommalla pärjäämään ihan hyvin. [...] Mitä on nähnyt noita muutamaa työpaikkaa, niin kyllä niin kuin töihin pääsee, kuka huolii tehdä, jaksaa hakea. Tietysti suhteitakin tar-vii jonkun verran. Mut et mun mielestä asenteella pärjää aika pitkälle, vaikka ajat onkin vaikeat. Niin mä ajattelen. Ja ehkä vielä sellainen mun mielestä sellainen suunnittelu, pitkälle ajatteleminen. Oli

se sitten se, että vain kouluttautuu, vaikka tuntuisi, että ei jaksa tai ei huvita. (Jenna, työntekijä)

Työläistäustaisten Kymenlaaksossa asuvien yrittäjien sekä työntekijäasemassa puheessa korostuu työläiseetos, jolloin on vain selvittävä jotenkin. Se yhdistyy ”meidän” silmissä hyväksytyksi tulemiseen kotipaikkakunnalla. Työväenluokkainen puhetapa kertoo omaksutusta jantelaisesta ansainnan logiikasta. Siinä töitä ei ”valita”, ne tulevat eteen ja ovat vain tehtäviä, joita täytyy tehdä, jotta ansaitsee toimeentulonsa. Ansainta ei koske vain toimeentulo vaan myös paikan ansaitsemista yhteisössä, jolloin ”me” määrittelee toiminnan arvon ja työn arvostuksen.

Yrittäjäeetos ei juuri poikkea tällaisesta palkkatyöntekijän puhetavasta, vaan molemmissa yksilö tulee toimeen ja pärjää. Tätä Juha Sihvola (2005) on kutsunut luterilaiseksi työmoraaliksi ja weberiläiseksi ihannekapitalismin askeesiksi. Matti Kortteinen (1992) puolestaan puhuu metallityöläisiä koskevassa tutkimuksessaan kestämissä eetoksesta: töitä tehdään ahkerasti, nöyrästi ja valittamatta. Siinä missä Trotter (2015, 16) liittyy Sandemosen kuvaaman Janten lain (romaanin ilmestymisvuoden 1933 huomioden) protestanttiseen etiikkaan, voi ihannekapitalismin askeesin tai kestämissä eetoksen ajatella edustavan samaa kiinnekohtaa 2000-luvulla. Työttömyyden syyksi haastateltavat näkevät yksilön laiskuuden tai motivaation puutteen, eivät esimerkiksi alaa, joka ei paikkakunnalla tarjoa työtä tai jolla on ylitarjontaa työntekijöistä.

Poikkeuksena yksilöllistävästä puhetavasta on työväenluokkaan jäänyt Anna, joka kertoo samalla alalla työskennelleellä äidillään työllistymisen olleen epävarmaa Annan ollessa lapsi. Kouluttamattoman äidin työt olivat osa-aikaisia ja satunnaisia: ”[S]e on semmoisella henkilöllä hankalaa työn saaminen, varsinkin kun ei ole valmis lähtemään paikkakunnalta minnekään kauemmas”. Anna on ostanut kumppaninsa kanssa

kotiseudultaan talon ja arvelee, että paikoilleen kiinnittää ”ehkä pelko lähteä”. Hän ei kuitenkaan aio perustaa perhettä siellä, eikä ”haluaisi olla jummissa tällä alueella lopun elämää”.

Talon- tai maanomistajuus eivät olleet haastatelluille yksiselitteisesti jäämisen syitä (vrt. Fischer ym. 2000). Kymenlaakson rakennemuutospaikkakunnalla asuminen on edullista ja myös talot ovat halpoja – mutta vastaavasti palvelut katoavat ja talojen ja maan jälleenmyyntiarvo laskee. Muutotappiolliset entiset teollisuuspaikkakunnat eivät kuitenkaan näyttäytyä analyysissämme alueina, joilta nuoret aikuiset pelkästään pakenevat. Useimmat Kymenlaaksossa asuvista haastatelluista eivät halua muuttaa ja toivovat asuvansa alueella vielä viiden vuoden päästä, mikäli töitä vain on. Takaisin muutetaan etenkin oman perheen perustamisen myötä. Monet haluavat perustaa yrityksensä kotipaikkakunnalle, jonka yhteisö tunnetaan.

Kymenlaaksoon jääneiden ja palanneiden on sopeuduttava yhteisöön ja oltava osa sitä, olivatpa he yrittäjiä, itsensäyöllistäjiä tai työntekijäasemassa. Tämä on selkeä ero lähteneisiin, joille työhön liittyvät verkostot ovat muualla ja jotka kokevat, ettei kotipaikkakunnan yhteisöllä ole tarjota heille pääomia.

Johtopäätökset

Kymenlaaksosta pois muuttaneet ovat aiempien tutkimusten tapaan etenkin korkeakoulutettuja, jääneet matalammin koulutettuja. Ilmiö on tunnistettu muissakin tutkimuksissa. Maantieteellisesti lähteneiden ja palanneiden keskuudessa luokkainousu on ollut mahdollista muualla kouluttautumisen kautta, jolloin luokka-asemaa on nostettu kasvattamalla kulttuurista pääomaa. Jako ei ole kuitenkaan niin yksinkertainen, että jääneet olisivat aina työväenluokkaisia ja lähteneet keskiluokkaisia. Kun liikkuvuus tarkoittaa sosiaalista nousua, tulevat näkyviksi jantelaisten kulttuuristen ohjesääntöjen

tunnistaminen sekä yhteisöön liitetyt negatiiviset ja rajoittavat piirteet. Tämä näyttäytyy työväenluokkaisesta taustasta nousseilla samanlaisena puhutapana kuin niillä keskiluokkataustaisilla, jotka ovat liikkuneet ainoastaan maantieteellisesti.

Janten kymmenen lakia on raamatullisuudessaan ”vanhan rahan” eli perittyjen sosiaalisten verkostojen ja vanhan pääoman säännöstö, joka määrittää paikallisesti yksilön arvoa ja arvostusta osana yhteisöä. Työläistaustaiset kotiseudulleen itsensätyöllistäjiksi tai yrittäjiksi palanneet ovat opetelleet hyödyntämään verkostojaan ja tasapainottelemaan jantelaisen ”meidän” kanssa yrityksensä pääoman kerryttämiseksi. Haasteellisempina yhteisölliset hierarkiat näyttäytyvät niille työväenluokasta ponnistaneille yrittäjille, jotka ovat jääneet kotiseudulleen.

Rajalliset verkostot näyttäytyvät työllistymisen näkökulmasta etenkin Kymenlaaksoon jääneille ja palanneille työläistaustaisille yrittäjille ja itsensätyöllistäjille sosiaalisena pääomana tai sisäpiiriin etuina. Ajoittain pienet piirit näyttäytyvät kuitenkin negatiivisessa valossa – osa kokee sen, että ”kaikki tuntevat kaikki” ahdistavana, koska tämä liitetään Janten laissakin kuvattuun sääntöön, ettei kenenkään tule luulla itsestään liikoja.

Kotipaikkakunnilleen Kymenlaaksoon jääneet työläistaustaiset eivät koe juurikaan kotiseutuun jantelaisena; he ovat sosiaalistuneet yhteisön sääntöihin. Ilmapiiriin viitataan sisäpuolisen kokemana vain muutamissa haastatteluissa – ihmisten työkeytenä, sulkeutuneina piireinä tai toisaalta ulkopaikkakuntalaisten kyvyttömyyteen ymmärtää jäämisen syitä. Koska kotipaikkakunnillaan asuvat eivät ole juurikaan asuneet muualla, voidaan ajatella, ettei heillä ole vertailukohtia kotipaikkakuntaansa. Eikä myöskään halua lähteä.

Työläistaustaisten jääneiden keskuudessa ei sosiaalisen tai maantieteellisen liikkuvuuden mahdolli-

suuksia ole hyödynnetty, kuten työllisyyspolitiikassa nuorten edellytetään tekevän. Sen sijaan näyttää vahvasti siltä, että luokka-asemasta ei nousta, koulutus jää vanhempien tasolle ja ammatit ”periytyvät”. Emme arvota työväenluokkaan jäämistä tai kotipaikkakunnalle jäämistä vähempiarvoiseksi kuin sosiaalista tai maantieteellistä liikkuvuutta. Pikemminkin päinvastoin: jääneet ja palanneet hyödyntävät sosiaalisia verkostojaan omalla tavallaan työn ja muun elämän yhteensovittamisessa.

Jääneiden työväenluokkaisten sosiaaliset verkostot luovat turvaa, mutta toimeentulon mahdollisuudet heikentyvät, jollei ole valmis tekemään mitä tahansa palkkatyötä millä hinnalla tahansa tai ”kestämään”. Tällöin ei pidä yrittää olla enemmän kuin ”me”. Myös kiinteän omaisuuden, kuten omistusasunnon tai maatilan, arvo laskee rakennemuutosalueilla. Sen myyminen ei ole vaihtoehto mutta ei myöskään jääminen. Työväenluokkaan jääneet kokevat näin jäämisen paikoilleen kiinnittymisenä, jopa pakkotilanteena. Tällöin jääminen ei ole oma valinta, vaan on pitäydytty siinä, mihin yhteisö – tässä tapauksessa työväenluokkainen kulttuuri – jäsenensä kiinnittää.

Näkisimme kuitenkin myös jäämisen olevan valinta. Tässä tapauksessa valinta korostaa työväenluokkaista ”meisyyttä”. Jääminen näyttäytyy tällöin paitsi luokkaistuneena vastustuksena, myös erottautumisena keskiluokasta. Kotipaikkakunnalle jäämisen tai sinne palaamisen puolustamisen voi myös nähdä vastalauseena tai vastarintana liikkuvan ihannekansalaisen ideaalille. Matalammin koulutetuilla jääneillä paikoilleen kiinnittyminen voi ilmentää työväenluokkaista sosiaalista pääomaa, johon resursoidaan.

Voidaan toki kysyä, onko Janten lain ajatus enää relevantti. Olemme tuoneet esiin, että luokkajärjestyksellä sekä liikkuvuudella on edelleen merkitystä kotiseudun yhteisöön paikantumisessa. Olemme todenneet, että keskiluokkataustaisilla

tai sosiaalisesti liikkuneilla lähteneillä kotipaikkakunta ja sen yhteisöt eivät kartuta sellaisia pääomia, joita he arvostavat. Työläistaustan omaavilla lähteneillä kyse on lähinnä paremmista työllistymismahdollisuuksista Helsingissä. Palanneet puolestaan tietävät mitä ”muualla” on, mutta haluavat silti palata kotipaikkakunnalleen ja olla osa ”meitä”. Kotipaikkakuntaan liittyvä sosiaalinen pääoma on useassa tapauksessa mahdollista hankitun lisäpääoman sekä sisäpiirietujen avulla myös muuntaa taoudelliseksi pääomaksi – työllistymiseksi.

Keskiluokkataustaisten osalta tulee esille sukupolviero omien vanhempien sukupolveen, joiden nuoruudessa yhteisön merkitys nähdään merkityksellisempänä, yhteisöt rajatumpina sekä liikkuvuus vähäisempänä. Paikkakunnalle jääneiden ja sinne palanneiden työläistaustaisten nuorten aikuisten sukupolvipuheessa puolestaan korostuu työväenluokkaisten vanhempien halu jäädä kotipaikkakunnalle. Omaan työhön liittyvät verkostot näyttäytyvät nuorten aikuisten silmin sukupolvetuneina mutta myös luokkaistuneina ja vakiintuneina. Jääneet ja palanneet kokevat kuitenkin pysyvän hyödyntämään tai muuttamaan verkostoja edellisen sukupolven eläköityessä.

Kirjallisuus

- ALLEN, KIM & HOLLINGWORTH, SUMI. 2013. “Sticky Subjects’ or ‘Cosmopolitan Creatives’? Social Class, Place and Urban Young People’s Aspirations for Work in the Knowledge Economy.” *Urban Studies* 50:3, 499–517.
- ANDERSON, BENEDICT. 1983/2007. *Kuivellut yhteisöt. Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua*. Suom. Joel Kuortti. Tampere: Vastapaino.
- ANTTILA, ANU-HANNA & BERG, PÄIVI. 2018. ”Osa-aikatyöt ja itsensätyöllistäminen yleistyvät haurastetuilla työmarkkinoilla.” *Talous & Yhteiskunta* 46:1, 18–23.
- ANTTILA, ANU-HANNA ANTILA, HARLEY BERGROTH, RALF KAURANEN, LAURI LAHIKAINEN, EMMA LAMBERG, KATI LAUNIS, KATARIINA MÄKINEN & OJAJÄRVI, JUSSI. 2016. ”Johdanto teokseen ja luokkajärjestyksen käsitteeseen.” Teoksessa *Luokan ääni ja hiljaisuus. Yhteiskunnallinen luokkajärjestys 2000-luvun alun Suomessa*, toim. Anu-Hanna Anttila, Ralf Kauranen, Kati Launis & Jussi Ojajarvi. Tampere: Vastapaino, 10–27.
- ARO, TIMO. 2014. *Alueiden muuttovetoisuus vuosina 2009–2013*. <http://www.timoaro.fi/alueiden-muuttovetoisuus-vuosina-2009-2013/> (Luettu 21.6.2017.)
- ARO, TIMO. 2016. *Kotka-Haminan seudun ja Kotkan kaupungin muuttoliikkeen analyysi*. https://cursor-prod.s3.eu-central-1.amazonaws.com/cursor/s3fs-public/kotka-haminan_seudun_ja_kotkan_kaupungin_muuttoliikkeenanalyysi_o.pdf?8iRNVTTj5.vwoImyJADx6T8u2ugDyXb (Luettu 24.5.2017.)
- EVANS, CERYN. 2016. “Moving away or staying local: the role of locality in young people’s ‘spatial horizons’ and career aspirations.” *Journal of Youth Studies*, 19:4, 501–516.
- FARRUGIA, DAVID. 2016. “The mobility imperative for rural youth: the structural, symbolic and non-representational dimensions rural youth mobilities.” *Journal of Youth Studies*, 19:6, 836–851.
- FISCHER, PETER A., EINAR HOLM, GUNNAR MALMBERG & THOMAS STRAUBHAAR. 2000. *Why do People Stay? Insider Advantages and Immobility*. HWWA Discussion Paper 112. Hamburg Institute of International Economics <http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/26310/1/dp000112.pdf> (Luettu 7.2.2017)
- DOLBY, NARINE, GREG DIMITRIADIS & PAUL WILLIS. 2004. *Learning to Labour in New Times*. NY: Routledge.
- HAUKANES, HALDIS. 2013. “Belonging, Mobility and the Future: Representations of Space in the Life Narratives of Young Rural Czechs.” *Young* 21:2, 193–210.
- KARHUNEN, HANNU & UUSITALO, ROOPE. 2017. ”50 vuotta koulutusmahdollisuuksien tasa-arvoa.” *Yhteiskuntapolitiikka* 82:3, 296–303. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134786/YP1703_Karhunen%26Uusitalo.pdf?sequence=3
- KESKITALO-FOLEY, SEIJA, KATRI KOMULAINEN & PÄIVI NASKALI. 2010. ”Risto Reipas riskinottaja. Koulutuspolitiikan tavoitteleva ihannekansalainen.” Teoksessa *Yrittäjyyskasvatus hallintana*, toim. Katri Komulainen, Seija Keskitalo-Foley, Maija Korhonen & Sirpa Lappalainen. Tampere: Vastapaino, 15–36.
- KIVINEN, OSMO, JUHA HEDMAN & PÄIVI KAIPAINEN. 2012. ”Koulutusmahdollisuuksien yhdenvertaisuus Suomessa. Eriarvoisuuden uudet ja vanhat muodot.” *Yhteiskuntapolitiikka* 77:5, 559–566.
- KORHONEN, MAIJA. 2012. *Yrittäjyyttä ja yrittäjämäisyyttä kaikille? Uusliberalistinen hallinta, koulutettavuus ja sosiaaliset erot peruskoulun yrittäjyyskasvatuksessa*. Joensuu: Itä-Suomen Yliopisto.
- KORTTEINEN, MATTI. 1992. *Kunnian kenttä. Suomalainen palkkatyö kulttuurisena muotona*. Hämeenlinna: Hanki ja jää.
- KOUVOLAN KAUPUNKI. 2015. *Kuntaliitos 2009*. <https://www.kouvola.fi/index/kaupunkijahallinto/tietokouvolasta/historia/kuntaliitos2009.html> (Luettu 25.5.2017.)

- KYMENLAAKSON LIITTO. 2017. *Kymenlaakso. Työpaikat, yritystoiminta, työllisyys, työttömyys, työvoima, koulutusrakenne*. http://www.kymenlaakso.fi/images/ty%C3%B6paikat_ty%C3%B6llisyys_ty%C3%B6tt%C3%B6myys_koulutusrakenne.pdf (Luettu 3.5.2017.)
- KÄYHKÖ, MARI. 2006. *Siivojaksi oppimassa. Etnografinen tutkimus työläistyöistä puhdistuspalvelualan koulutuksessa*. Joensuu: Joensuu University Press.
- KÄYHKÖ, MARI. 2008. "Kädenjälki näkyviin – koulunpenkkiä väistelevät nuoret työläisnaiset." Teoksessa *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*, toim. Tarja Tolonen. Tampere: Vastapaino, 255–273.
- KÄYHKÖ, MARI. 2014. "Kelpaanko? Riitäkö? Kuulunko? Työläistäustaiset naiset, yliopisto-opiskelu ja luokan kokemukset." *Sociologia* 51: 1, 4–20.
- MELIN, HARRI & TERO MAMIA. 2010. (toim.) *Tapaus Voikkaa. Teollisuusyhteisö murroksessa*. Pori: Tampereen yliopiston Porin yksikön julkaisuja 4.
- NIKUNEN, MINNA. 2016. "Liikkuvuus nuorten työmarkkinoiden pääomana." Teoksessa *Ruumillisuus ja työelämä. Työruumis jälkiteollisessa taloudessa*, toim. Jaana Parviainen, Taina Kinnunen, & Ilmari Kortelainen. Tampere: Vastapaino, 76–95.
- PAANANEN, REIJA, TIINA RISTIKARI, MARKO MERIKUKKA, ANTTI RÄMÖ & MIKA GISSLER. 2012. *Lasten ja nuorten hyvinvointi Kansallinen syntymäkohortti 1987-tutkimusaineiston valossa*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, raportti 52.
- PENTTINEN, PEKKA. 2016. "Viettäisinkö elämäni periferiassa? Nuorten muuttoalttius Itä-Suomessa." Teoksessa *Lapset ja nuoret muuttoliikkeessä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2016*, toim. Antti Kivijärvi & Marja Peltola. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 185, 149–165.
- PÖNTINEN, SEPPO. 1983. *Social mobility and social structure: a comparison of Scandinavian countries*. Helsinki: Societas scientiarum Fennica, Commentationes scientiarum socialium, 20.
- ROBERTSON, SHANTI, ANITA HARRIS & LORETTA BALDASSAR. 2017. "Mobile transitions: a conceptual framework for researching a generation on the move." *Journal of Youth Studies*, DOI: 10.1080/13676261.2017.1362101.
- RYE, JOHAN FREDRIK & ARILD BLEKESAUNE. 2007. "The class structure of rural-to-urban migration. The case of Norway." *Young*, 15:2, 169–191.
- SANDEMOSE, AKSEL. 1933/1965. *Pakolainen ylittää jälkensä. Espen Arnakken kommentaareja Janten lakiin*. Suom. Rauno Ekholm. Jyväskylä: Gummerus.
- SCOTT, SUSIE. 2016. "Politeness as collective facework: the case of Swedish Jante Law." *Studies in Symbolic Interaction*. (Accepted) <https://core.ac.uk/download/pdf/46523314.pdf>
- SIHVOLA, JUHA. 2005. "Sata vuotta protestanttista etiikkaa: suuntaviivoja." Pääkirjoitus. *Historiallinen aikakauskirja* 103:3, 253–256.
- SKEGGS, BEVERLEY. 2014. *Elävä luokka*. Suom. Lauri Lahikainen & Mikko Jakonen. Tampere: Vastapaino.
- SKEGGS, BEVERLEY. 1997. *Formations of Class and Gender. Becoming Respectable*. London: Sage.
- THOMSON, RACHEL & REBECCA TAYLOR. 2005. "Between cosmopolitanism and the locals. Mobility as a resource in the transition to adulthood." *Young* 13:4, 327–342.
- TILASTOKESKUS. KUNTIEN AVAINLUVUT 2016 -tietokanta. https://pxnet2.stat.fi/PXweb/pxweb/fi/Kuntien_avainluvut/Kuntien_avainluvut_2016/kuntien_avainluvut_2016_aikasarja.px/?rxid=14b5ef8d-67ba-4304-8830-f102ceaece9 (Luettu 24.5.2017.)
- TILASTOKESKUS. 2015. Elinkeinorakenne ja työssäkäynti -tilastotietokanta. http://tilastokeskus.fi/tup/vaesto_tyosakaynti/
- TOLONEN, TARJA. 2005. "Locality and gendered capital of working-class youth." *Young* 13:4, 343–361.
- TROTTER, STEPHEN RICHARD. 2015. "Breaking the law of Jante." *Myth and Nation* 23 (Spring 2015), eSharp 23 - 10. http://www.gla.ac.uk/media/media_404385_en.pdf (Luettu 22.6.2017.)
- VAN AERSCHOT, LINA, LIISA HÄIKIÖ, KARITA SNELLMAN & YRJÖ KALLINEN. 2016. "Nuoret, pienituloisuus ja asuinalueiden eriytyminen. Lähiössä asuvien nuorten käsityksiä taloudellisesta niukuudesta." *Yhteiskuntapolitiikka* 81:5, 540–550.
- WILLIS, PAUL. 1977. *Learning to Labour. How Working Class Kids Get Working Class Jobs*. NY: Columbia University Press.
- WITTING, MIKA & MIINA KESKI-PETÄJÄ. 2016. "Vanhempien koulutus vaikuttaa lasten valintoihin." *Tieto&trendit – talous- ja hyvinvointikatsaus* 2, 29–37.
- YLÖSTALO, HANNA, ANU-HANNA ANTTILA, PÄIVI BERG & VUOKKO HÄRMÄ. 2018. "Uuden työn joustavat ruumiit." *Työelämäntutkimus* 16:2, 113–125
- YNDIGEGN, CARSTEN. 2003. "Life planning in the periphery. Life chances and life perspectives for young people in the Danish-German border region." *Young* 11:3, 235–251.